

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юріївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

пованих або прифронтових територіях. Такі обмеження є легітимними в розумінні Конвенції 1950 р., якщо вони є тимчасовими та спрямованими виключно на захист осіб. Проте, навіть у таких умовах, держава має уникати стигматизації організацій, що отримують іноземну підтримку, оскільки стандарт Ради Європи однозначно забороняє дискримінаційне ставлення за ознакою джерела походження коштів (п. 9).

Особливої ваги набуває стандарт щодо участі асоціацій у процесах прийняття рішень (п. 76-77). Під час війни виникає загроза централізації публічної влади та обмеження публічних дискусій. Проте Рада Європи наголошує, що залучення неурядових організацій до розробки політик підвищує ефективність публічного управління (адміністрування). В Україні цей стандарт має реалізовуватися через залучення громадського сектору, переважно організованої громадськості, до розробки планів відновлення та моніторингу використання коштів. Це не лише забезпечує прозорість, а й зміцнює соціальну згуртованість.

Таким чином, режим воєнного стану не може слугувати виправданням для системного звуження свободи асоціацій, а навпаки – вимагає від держави більш гнучкого застосування рекомендацій Ради Європи. Питання, що стосуються повної лібералізації політичних акцій та масових заходів (що є частиною ширшого розуміння свободи асоціацій), об'єктивно можуть бути відтерміновані до скасування «воєнних» обмежень. Проте право на створення, внутрішню автономію та фінансову незалежність асоціацій має залишатися недоторканим, оскільки саме ці елементи формують інституційну основу, на якій базуватиметься повоєнна відбудова та подальша європейська інтеграція України.

Ключові слова: свобода асоціацій, об'єднання громадян, автономія об'єднань, конституційні права і свободи, Рада Європи, Європейський суд з прав людини, стандарти прав людини, стаття 11 Європейської конвенції з прав людини.

Key words: freedom of association, associations of citizens, autonomy of associations, constitutional rights and freedoms, Council of Europe, European Court of Human Rights, human rights standards, Article 11 of the European Convention on Human Rights.

Животовська Ірина Юріївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, доктор філософії з права*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН

Дослідження генезису взаємовідносин держави та церкви потребує чіткого термінологічного розмежування. Слід зауважити, що у своєму первісному значенні секуляризація поставала як суто інструментальне поняття, позбавлене

ідеологічного забарвлення. Її первинний зміст зосереджувався навколо економічної реконфігурації – переходу прав власності від релігійних структур до світських інституцій. Відповідно, на ранніх етапах цей процес не передбачав трансформації суспільних цінностей, а виступав як прагматичний механізм правового та майнового регулювання.

Новітня інтерпретація цього процесу часто зазнає викривлень, еволюціонуючи від ідеї світоглядної нейтральності до радикальних антирелігійних установок. Слід зауважити, що подібна тенденція – від недоброзичливого ставлення до офіційного визнання антирелігійної ідеології – докорінно суперечить принципам справжнього секуляризму. Адже повне виключення релігійної основи із суспільної площини не може розцінюватися як нейтралітет; навпаки, така деструктивна трансформація підміняє правовий прагматизм ідеологічним догматизмом. Таким чином, справжня секуляризація має залишатися в межах правового регулювання та світоглядної рівноваги, уникаючи перетворення на інструмент ідеологічного тиску.

В науковому дискурсі акценти дещо змістилися: дедалі частіше секуляризація трактується як процес «приватизації релігії». У такому контексті релігійні переконання витісняються у сферу приватних поглядів індивіда, тоді як публічний простір монополізується світоглядно-нейтральним, світським дискурсом [1, с. 95]. Водночас обґрунтованим видається твердження, що суто правового регулювання цього принципу часто виявляється недостатньо, оскільки ступінь впливу релігійного чинника на реальні процеси державної політики не завжди піддається чіткій формалізації та оцінці.

Незважаючи на гносеологічну невизначеність розмежування категорій «публічного» та «приватного», у теоретичній доктрині утверджується концепція якісно нового типу взаємодії між секулярним порядком та релігійною свідомістю. Якщо попередня стадія розвитку світської держави характеризувалася жорстким домінуванням секулярної ідеології та правовим ізоляціонізмом релігійного чинника в межах політико-владної сфери, то актуальна постсекулярна архітектура правовідносин детермінує перехід до парадигми інклюзивного та паритетного діалогу між світськими та релігійними суб'єктами.

Сучасна конституційно-правова доктрина розглядає секулярність не як статичну категорію, а як гетерогенне явище, зміст якого детермінується історико-культурним контекстом та специфікою національних правових систем. Пошук «спільного знаменника» світськості в демократичному світі ускладнюється діахронічною трансформацією суспільних відносин, де протягом останніх двох століть процеси усунення релігійного впливу із публічної сфери набули всеосяжного характеру.

У межах порівняльного правознавства сербський учений Д. Ракітич виокремлює три парадигмальні моделі взаємодії релігійних та політичних інститутів: американська, французька та німецька [2, с. 232-233].

Так, американська модель попри формальне відокремлення церкви від держави, визнає релігійну генезу прав людини. Конституційний дизайн США базується на телеологічній рівновазі між заборонаю встановлення державної релігії та забезпеченням вільного віросповідання. Це дозволяє Верховному Суду США гнучко інтерпретувати межі державного нейтралітету, визнаючи право на релігійну експресію навіть за комерційними суб'єктами.

Французька модель характеризується найвищим ступенем інституційної сепарації, де фундаментальні права та свободи сприймаються як виключний результат людської раціональності. У цій системі панує суворе відокремлення релігійної ідентичності від публічного простору.

Німецька правова доктрина оперує поняттям «позитивного нейтралітету». Замість ізоляції релігійних громад, держава залучає їх до виконання суспільно важливих функцій (освіта, соціальний захист). Релігійні об'єднання мають статус суб'єктів публічного права, що забезпечує їхню інтеграцію в державні процеси задля підтримання суспільної злагоди.

У роботі ученого також розкривається конфліктологічний аспект дослідження через аналіз взаємин секуляризму та ісламу. Зауважується, що європейська модель світськості, з одного боку, сприймається як шлях до рівності (через послаблення християнства) і як загроза (через заперечення нерозривного зв'язку релігії та права, притаманного ісламу). Таким чином, сучасна архітектура державно-конфесійних відносин постає як динамічна векторна сума філософських та політичних цінностей, де ключовим викликом є баланс між державним нейтралітетом та визнанням публічної ролі релігійних організацій як інституційних гарантів ідентичності.

Українська конституційно-правова модель характеризується переходом від радянської парадигми радикального відокремлення до системи коопераційної світськості, що за своїми сутнісними ознаками тяжіє до європейського досвіду «позитивного нейтралітету». Хоча стаття 35 Конституції України формально закріплює принцип сепарації церкви від держави та школи від церкви, правозастосовна практика та законодавчі ініціативи останніх десятиліть свідчать про визнання державою публічного статусу релігійних організацій. На відміну від французького лаїцизму, українська модель не передбачає витіснення релігійного чинника з суспільного простору, а навпаки, стимулює залучення конфесій до вирішення соціально значущих завдань, що концептуально зближує її з німецьким підходом до державно-конфесійного партнерства.

Функціонування цієї моделі базується на принципі паритетного діалогу, де держава виступає нейтральним арбітром, забезпечуючи рівні умови для інституційного розвитку всіх релігійних спільнот без надання преференцій жодній із них. Впровадження інституту військового капеланства, розвиток духовно-орієнтованих компонентів в освітній сфері та діяльність консультативно-дорадчих органів (зокрема Всеукраїнської Ради Церков) підтверджують трансформацію української секулярності в бік релігійного нейтралітету. Такий підхід дозволяє

зберігати тяглість етнокультурних та релігійних традицій як джерела суспільної солідарності, водночас дотримуючись демократичних стандартів свободи совісті та інклюзивності в умовах поліконфесійного соціуму.

Як наслідок, трансформація суспільного устрою від традиційного до міського-індустріального типу корелює з утвердженням принципу світськості (секуляризму), що передбачає інституційне розмежування релігійних та державно-правових інституцій. У сучасній конституційно-правовій доктрині релігія втрачає статус об'єктивної соціокультурної фактичності («як належне») і трансформується в об'єкт індивідуальної дискреції. Плюралізм життєвого світу індивіда, підтримуваний засобами масової комунікації та академічною мобільністю, вимагає від держави забезпечення правового порядку, що гарантує рівний захист різнопланових світоглядних систем без переваги жодної з них.

Отже, плюралізація світоглядних парадигм, спричинена урбанізаційними та міграційними процесами, актуалізує конституційний принцип свободи віросповідання не лише як право на сповідування релігії, а як право на суб'єктивний вибір світоглядної системи в умовах ціннісного різноманіття. Динаміка соціокультурних процесів зумовлює перегляд застарілих інтерпретацій принципу світськості, які тривалий час ґрунтувалися на ідеологічній презумпції витіснення релігійної складової з публічно-правової площини. Сучасний етап правового розвитку позначений становленням постсекулярної комунікативної моделі, де релігійна свідомість перестає розглядатися як об'єкт обмеження, натомість набуваючи статусу рівноправного учасника суспільного дискурсу. Це свідчить про подолання радикального секуляризму на користь конституційного нейтралітету, що забезпечує баланс інтересів у гетерогенному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова К. Ю. Концепція «постсекулярного суспільства» та ствердження необхідності діалогу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. Вип. 53. С. 95–101. URL: https://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_tpf/visnyk/visnyk_53.pdf

2. Rakitić D. Secularity and Religious Neutrality in the Context of Democracy: Origins and Concepts. *Annals of the Faculty of Law in Belgrade – Belgrade Law Review*. 2015. Vol. 63. P. 212–233. URL: <https://doi.org/10.5937/ANALIPFB1503212R>

Ключові слова: конституційні принципи, парадигма рівноправного діалогу, постсекулярне суспільство, релігійний нейтралітет, юрисдикційна обмеженість.

Key words: constitutional principles, paradigm of equal dialogue, post-secular society, religious neutrality, jurisdictional limitations.